

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ
DIN BUCUREȘTI
ȘCOALA DOCTORALĂ**

*Evoluția gândirii componistice în creația concertantă a
compozitorului Aurel Stroe*

Student-doctorand:

Florin-Cristian NEAGOE

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. DHC Dan DEDIU-SANDU

2020

Evoluția gândirii componistice în creația concertantă a compozitorului Aurel Stroe

-REZUMAT –

Unul dintre cei mai proeminenți compozitori ai generației de aur a școlii componistice românești din a doua jumătate a secolului XX, Aurel Stroe a realizat prin creația sa un aport deosebit la înălțarea și recunoașterea valorii culturale naționale în context internațional. Printre calitățile creației sale artistice se remarcă originalitatea, ingeniozitatea, capacitatea de a surprinde și a captiva, forța de sinteză, interdisciplinaritatea manifestată prin interferențele cu științele exacte ce conduce spre o gândire muzicală holistică și ontologică. Tocmai de aceea consider că opera unei asemenea personalități componistice trebuie cercetată și analizată în vederea cunoașterii și înțelegerii atât a creației cât și a modului de gândire al compozitorului.

Creația concertantă ocupă un loc foarte important în opera lui Aurel Stroe deoarece este unul dintre mijloacele prin care se manifestă și se impune gândirea sa simfonică. Având în vedere caracterul complex al creației lui Aurel Stroe viitoarea teză își propune a expune și detalia prin analiză muzicologică cele șapte opusuri dedicate genului concertant:

- Muzică de concert pentru pian, alămuri și percuție (1964-1965)
- Concertul pentru clarinet (1974-1975)
- Concertul pentru vioară și ansamblu de soliști „Capricci e Rāgas” (1990)
- Concert pentru saxofon și orchestră „Prairie, prières” (1992-1993)
- Ciaccona con alcune licenze, simfonie concertantă pentru percuție și orchestră (1995)
- Concertul pentru acordeon și ansamblu de soliști (2001).

Prin analiza detaliată a fiecărei lucrări concertante a compozitorului Aurel Stroe se poate urmări drumul parcurs de acesta în dezvoltarea și maturizarea limbajului său componistic. Teza va avea ca scop extragerea și disecarea analitică a mijloacelor prin care s-a exprimat gândirea componistică a lui Aurel Stroe în ciclul concertelor sale instrumentale. Gradul ridicat de

complexitate a operei lui Aurel Stroe, îmbinată de valențele deosebit de expresive ce există în muzica sa, atrage îndemnând spre curiozitate și interes. Însă o înțelegere adecvată a muzicii sale se poate obține doar prin analizarea și observarea evoluției strategiilor componistice și modul cum acestea au fost influențate de conceptele din alte domenii.

Un alt motiv pentru care am decis să abordez creația concertantă a lui Aurel Stroe rezidă în paralela dintre muzică și celelalte domenii de cunoaștere (matematică, fizică, lingvistică, sociologie etc.) pe care compozitorul bucureștean a utilizat-o în creația sa, prin modul acesta reușind să transforme știința în artă și arta în știință.

Cu toate că înglobează noțiuni din arii extramuzicale, creația compozitorului Aurel Stroe fascinează prin claritatea și armonia ideilor. Prin operele concertante, compozitorul creează un univers sonor ce constituie un adevărat tezaur al muzicii românești din a doua jumătate a secolului XX, atât ca valoare artistică cât și pedagogică, știut fiind faptul că mijloacele folosite de Aurel Stroe în creația sa au fost rapid preluate și utilizate și de ceilalți compozitori. Lucrarea își propune să aducă o mai mare receptivitate a opusurilor concertante ale lui Aurel Stroe, dar și de a oferi muzicologiei românești un volum în care este dezbătută întreaga creație dedicată genului concertant a compozitorului român.

Aurel Stroe – viața și opera

S-a născut la București, la data de 5 mai 1932. A studiat în particular pianul cu Maria Fotino și compoziția cu Marțian Negrea până la vârsta de 18 ani. După ce va fi admis la Conservator își va continua studiile cu Marțian Negrea (armonie și contrapunct) și Theodor Rogalski (orchestrație).

După terminarea studiilor superioare va ajunge să predea în instituția recent absolvită fiind asistent (1962-1968), lector (1968-1973), conferențiar (1973-1985) și profesor din 1993. A predat orchestrație între 1962-1975 și compoziție între 1974-1985. A avut ca studenți, printre alții, pe Liana Alexandra, Horia Rațiu, Șerban Nichifor, George Draga, Fred Popovici, Violeta Dinescu etc.

Între anii 1985-1986 a fost profesor asociat la University of Illinois, S.U.A., iar în 1972 a predat la Școala normală a Universității din Strasbourg. A participat la festivalul „Vacanțe muzicale” de la Piatra Neamț, unde a susținut cursuri de compoziție, în 1982. De asemenea, a

predat în cadrul cursurilor ținute la Darmstadt (Germania) în anii 1986, 1988, 1990 și 1994. Din 1992 a oferit cursuri de vară la Bușteni.

Creația sa cuprinde toate genurile muzicale. A compus muzică de operă, muzică vocal-sinfonică, muzică simfonică, muzică de teatru, muzică concertantă, muzică de cameră, muzică vocală și muzică electronică.

Având ca fundament cultura sa enciclopedică a susținut conferințe, prelegeri, comunicări științifice, referate în țară și peste hotare (Franța, Austria, Germania), emisiuni de radio și televiziune. A manifestat și o intensă activitate publicistică prin articolele și studiile publicate în reviste ca *Muzica*, *Secolul XX*, *Contemporanul*, *România literară*, *Tribuna*, *Actualitatea muzicală*, *Revue Roumaine*.

Prezentare generală a conceptelor, tehnicilor și interferențelor din alte domenii

Opera compozitorului Aurel Stroe este marcată de conceptele împrumutate din domeniile de avangardă ale gândirii contemporane. Spiritul intelectual de supremă altitudine este girat de lecturile și cunoștințele temeinice din domenii precum matematică, logica simbolică, termodinamică, istoria științelor, lingvistică ce permit realizarea de interconexiuni și împrumuturi în arta muzicală. Însă trebuie reținut faptul că, după cum mărturisea compozitorul însuși, aceste teorii și concepte nu sunt preluate în mod premeditat, cu scopul de aplicare strict rațională a lor, ci în urma compatibilității acestor principii cu lumea interioară a lui Aurel Stroe. Noțiunile conexe de care s-a servit în muzica sa nu au fost impropriate ca urmare a influenței pe care au exercitat-o asupra persoanei compozitorului, deoarece acestea existau deja în sfera sa afectivă, în sensibilitatea sa, de unde au fost preluate și dezvoltate. În continuare vom prezenta și detalia arsenalul ideilor teoretic-muzicale caracteristice lui Aurel Stroe.

Clase de compoziții - clasă de reguli care se aplică unei întregi sume de variante, nu doar unei singure compoziții. Prin acest concept nu

Diada lui Stroe – structură formală ce creează punți între două paradigme muzicale incomensurabile. Spre exemplu: diada *capricii și ragas*, diada *clopoței și ecouri*, diada *acorduri și cântece de copii*.

Entropia – proces fizic prin care se măsoară gradul de degradare a energiei unui sistem. Transpusă în universul muzical entropia reprezintă procesul muzical prin care o temă este degradată progresiv ajungând irecognoscibilă. Exemplu: *Fugue dissipative* din *Concertul pentru acordeon și orchestră*.

Folclorul planetar – Plan sonor imaginar ce înglobează anumite sonorități din toate zonele geografice. Exemplu: în lucrarea *Canto I* melodică este asigurată de o structură compozitivă ce cuprinde: un cântec bizantin, unul neo-bizantin, o colindă din Transilvania, un cântec indian al tribului Pueblos, un cântec tradițional japonez, un cântec indian american, o improvizație în sistemul indian modal Venkatamkhi, un cântec popular ebraic ș.a. Pentru Aurel Stroe, acest element exprimă și concepția sa asupra culturii în general. Compozitorul era convins că limbajul muzical prezintă o universalitate arhaică, că într-un timp trecut culturile nu erau atât de distanțate unele față de altele, astfel încât „*există un limbaj al muzicii care dăinuie peste secole. Nu este o încălceală babilonică a limbilor. Acestea pot fi descâlcite*”¹. Paralelele pe care Stroe le creează între diverse culturi își asumă dificila sarcină de a încerca realizarea unei punți între civilizații, ca o dovadă a ideilor sale.

Modurile complementare izomorfe de 6 + 6 sunete – moduri formate din 2 serii a câte 6 sunete fiecare, cu aceeași structură intervalică, care puse împreună formează totalul cromatic.

Morfogeneza – teorie a formelor derivată din matematică (teoria catastrofelor a lui René Thom) care stipulează apariția unor fisuri la nivelul ontologic al formei, din care rezultă altă formă decât cea inițială. Aurel Stroe încadrează aici anomaliile formei muzicale: herniile, enclavele și tumorile formei. Fenomenul se poate întâlni în lucrări de W. A. Mozart, L. v. Beethoven, D. Șostakovici, G. Mahler, A. Berg, J. Cage, M. Kagel etc.

Multifonicele – sunete ciudate, produse de instrumentele de suflat, temperate, lipsite de armonice în interiorul lor, incomensurabile pentru ureche. Se obțin prin degetații neclasice sau suflatul cu presiuni diferite ale buzelor.

Multimobilele – cataloage de structuri muzicale diverse a căror succesiune este lăsată la alegerea interpretului (aleatorism controlat), putându-se controla doar intensitatea și volumul.

Ontologiile muzicale – modalități diferite de a face și recepta muzica, dependente de contextul cultural din care provin.

---

¹ Angelika Kohli-Stroe, *Aurel Stroe – Ein Brückenbauer*, în *Aurel Stroe și tradiția muzicală europeană*, ediție îngrijită de Ana Szilagy și Sabina Ulubeanu, Editura Universității Naționale de Muzică, București, 2011, pg. 82

Palimpsestul – tehnică prin care se suprapun două sau mai multe structuri muzicale ce nu manifestă relaționare semantică între ele. Termenul provine din Evul Mediu și desemna un papirus sau pergament de pe care s-a șters sau s-a ras textul inițial pentru a se putea utiliza din nou și pe care se mai văd încă urmele vechiului text. Un exemplu de palimpsest muzical este lucrarea *Întrebare fără răspuns* a lui Charles Ives tehnica.

Paradigma muzicală – un mod global de a integra și înțelege fenomenele muzicale din cadrul unei culturi date. Paradigmele incomensurabile sunt acelea care neavând o valoare comună, nu pot fi comparate.

Puntea – mijloc prin care se realizează contactul între două paradigme muzicale incomensurabile, prin identificarea elementelor apropiate și dezvoltarea analogiilor dintre ele.

Sisteme de acordaj – Sistem proporțional ce stabilește raportul sunetelor în cadrul unei scări muzicale. Sistemele de acordaj pot fi *convergente*, când provin din aceeași paradigmă culturală sau *divergente*, când provin din paradigme culturale incomensurabile.

Creația concertantă. Analiză

Muzică concert pentru pian, alămuri și percuție (1964-1965) este o lucrare care face parte din clasa de compoziții intitulată „*La démarche musicale*” ce expune un sistem componistic bazat pe programul MUSGENER. Implicarea calculatorului ca asistent al creației reprezenta o premieră la momentul respectiv în spațiul muzical românesc. Lucrarea are profilul unui concert pentru pian și orchestră din care lipsesc corzile și lemnele. Este structurată în 4 părți: I – moto perpetuo, II – armonia, III – impetuos și se încheie cu revenirea celei de-a doua secțiuni, IV – armonia. Primele trei părți sunt ordonate conform dialecticii hegeliene p. I – teză (pian și percuție), p. a II-a – antiteză (alămuri – trompetă trombon, corn), p. a III-a – sinteză (pian, percuție, alămuri) după care revine partea a II-a, cu caracterul ei contrastant prin care se rupe logica dialectică obișnuită.

Concertul pentru clarinet (1974-1975) a fost scris la sugestia clarinetistului Aurelian Octav Popa și dedicat acestuia. Tehnicile componistice utilizate de către Aurel Stroe în această lucrare, precum sunetele multifonice și multimobilele, au reprezentat metode inedite de exprimare fiind rapid preluate de alți compozitori. Întregul material muzical al concertului

pleacă de la o colindă culeasă de Bela Bartok care prin prelucrarea cu metode logice, algebrice este descompusă în microteme, variate mereu, transformate conform sistemului propriu, după programul PRAT.

Lucrarea este structurată în 2 părți. Partea I – melodia expusă de clarinet este segmentată în 22 de melodii folclorice ce sunt prezentate fragmentar fiind întretăiate de pauze rezultând o senzație de repetabilitate aparent infintă. Și partea a II-a – prelucrarea materialului expus anterior prin egalizarea și accelerarea valorilor notelor și restrângerea ambitusului având ca rezultat globală fluidizarea discursului muzical.

Concertul pentru vioară și ansamblu de soliști „Capricci e ragas” (1990) reprezintă opusul de frunte ce impune ca strategie componistică modul de construcție prin utilizarea paradigmelor culturale incomensurabile. Alcătuit din 6 secțiuni, prin alternarea a două lumi sonore total diferite: „Paganiniana” (reprezentantă a muzicii europene culte prin aluzia clară la exponentul italian al romantismului mediu Niccolò Paganini, compozitor ce, în opinia lui Aurel Stroe, sintetizează perfect caracteristicile romantismului) și „Ecoule fine” (exponentă a muzicii de factură orientală, a modurilor indiene netemperate „raga”). Datorită incomensurabilității lor (temperat-netemperat, dinamic-static), cele două lumi sonore se vor degrada progresiv, contaminându-se reciproc, până când, în final, vor ajunge să se destrame complet.

Concert pentru saxofon și orchestră „Prairie, prières” (1992-1993) este situat la granița stilistică și formală dintre simfonie și genul concertant. Această incertitudine este cauzată de concepția simfonică cu care este investită lucrarea, fiind afectată de această tratare însuși elementul solistic. Chiar Aurel Stroe a semnalat faptul că este mai degrabă cazul unei simfonii concertante pentru saxofon și orchestră mare. Opusul este structurat în cinci părți ce au rolul de a evidenția un traseu progresiv de la multitudine către singularitate, o oarecare asceză a materialului sonor, având în vedere încărcătura spirituală a acestei lucrări.

Ciaccona con alcune licenze, simfonie concertantă pentru percuție și orchestră (1995), ca și concertul pentru saxofon și orchestră abordează semnificații spirituale, cu toate că Aurel Stroe nu susținea acest lucru, fapt confirmat însă de denumirile cu care sunt intitulate secțiunile lucrării. Însă spre deosebire de concertul pentru saxofon Simfonia concertantă pentru percuție și orchestră este abolită de tratarea solistică a vreunei instrument fiind o simfonie concertantă ce prezintă o formă barocă, ciaccona, sub forma unor epifanii (revelații ale unei realități sacre) ce prezintă reminiscențe bachiene. Structura piesei muzicale este împărțită în 4

părți: Partea I – o introducere și cele 3 Epifanii – primele două fiind însoțite de multimobile iar ultima fiind interpretată doar la violă (foarte asemănător cu finalul concertului pentru saxofon unde ultima parte poartă același nume *Un dernier reste*).

Concertul pentru acordeon și ansamblu de soliști (2001) ca și concertul pentru vioară abordează o viziune diferită față de celelalte lucrări concerante ale compozitorului Aurel Stroe prin profilul formației ce realizează acompaniamentul solistului, aceasta fiind compusă la rândul ei tot din soliști. Lucrarea este împărțită în patru secțiuni. Partea I prezintă un omagiu adus de către Aurel Stroe lui Erik Satie prin cele cinci mici corale și o invențiune plasată între coralul 3 și 4. Partea a II-a reprezintă integrarea unui concept din fizică și anume structurile disipative ale lui Ilya Prigogine în *Fugue dissipative* continuând cu partea a III-a, o secțiune statică în care este prezentat *Acordul matrice* după care urmează secțiunea finală în care apar *multimobilele* și „*buclele*” urmând o cadențare prin dispariție progresivă.

Concluzii

Concertul instrumental la Aurel Stroe capătă valori cu totul diferite. Lucrarea muzicală devine un vehicul de idei, un mijloc prin care compozitorul își exercită capacitățile inventive. Schimbările principale sunt la nivelul formei, unde acesta operează într-o manieră postmodernă, fiind un desăvârșit continuator al gândirii lui Olivier Messiaen. Tehnica montajului este cel mai des utilizată în arcuirea formală. A doua modificare o reprezintă însăși materialul vocabularului muzical. Originalitatea atinge culmi nemaiîntâlnite. Gândirea muzicală a lui Stroe poate fi înțeleasă prin cele trei sufixe *anti*, *pseudo* și *post*. Ba chiar viziunea muzicală a lui Stroe poate fi etajată într-un palimpsest: neoclasicism peste care se suprapune modernismul mistic, împreună cu teatrul absurdului și fizica termodinamică. O complexitate și încărcătură intelectuală deosebită și cu valențe multiple, aceasta este o caracterizare reală a muzicii lui Aurel Stroe.